

¹⁰⁸⁾ DENIFLE, *Luther*, I², p. 437: „So dient also gerade die Begierlichkeit zur Tugendübung. Wäre z. B. die Kardinaltugend der Mäßigkeit ohne die Begierlichkeit möglich?“ Voorzichtiger heeft het Concilie van Trente zich uitgedrukt: „quae cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet” (Sess. V, DENZINGER, *Enchiridion*, ed. dec. p. 265), waarbij men echter wel in het oog houde, dat het Concilie reeds verklaard had, dat deze concupiscentia in renatis geen zonde is. Schijnbaar heeft Luther hetzelfde geleerd, want ook hij verklaart, dat naar Gods bestel deze concupiscentia in ons is achtergelaten, om ons te oefenen in de genade: „igitur peccatum est in spirituali homine relictum ad exercitium gratie”; en evenals het Concilie van Trente zegt ook hij, dat deze „concupiscentia reos nos non facit nisi consentientes et operantes”, want dat God haar „non imputat iis, qui viriliter pugnant” (FICKER, I, 2, p. 178 en 179). Het verschil ligt echter hierin, dat Luther deze concupiscentia in de wedergeborenen *zonde* noemt, niet alleen in den zin, waarin het Trentsche Concilie dit ook doet, „quia ex peccato est et ad peccatum inclinat”, maar omdat ze als „infirmetas nostra ad bonum” „*in se rea est*” (p. 179). Deze begeerlijkheid wordt dus niet eerst zonde, wanneer we haar inwilligen, maar ze is op zich zelf reeds zonde, en dat ze ons niet „reos facit, dum non operamur secundum eam”, geschiedt alleen, omdat God in dat geval door zijne misericordia den reatus infirmitatis ons niet *toerekent* (p. 180). Ook is volgens Luther het doel, waartoe God deze concupiscentia in ons achterliet, niet om daardoor ons de gelegenheid te geven allerlei deugden in ons te ontwikkelen, zooals de virtus cardinalis van de matigheid, gelijk Rome leert, maar veeleer „ad exercitium gratie” en wel bepaaldelijk „ad humilitatem superbie, ad repressionem presumptionis” (p. 178). — Wanneer Denifle tegenover Luther opmerkt, dat de reatus alleen aan een persoon kan kleven en nooit aan een zaak, en daarom de voorstelling van Luther, alsof de concupiscentia *in se rea est*, onhoudbaar is, dan heeft Luther zelf deze bedenking reeds beantwoord: „Quia infirmitas illa nos *ipsi sumus*, ergo ipsa rea et nos rei sumus, donec cesset et sanetur” (p. 179, 180). Reeds het opkomen van deze zondige begeerte in onze ziel maakt ons schuldig, zegt Luther, omdat deze begeerte niet van elders tot ons komt, maar uit ons eigen hart opwelt en *wij het dus zijn, die begeeren*. In den grond gaat het hier dus om een psychologisch verschil, gelijk Luther volkomen terecht heeft opgemerkt; de